

דף לב עמוד א

רש"י ל"ה כנגד עשרת הדברות. לכתוב זהו נמי קופר ולא שמעתייה אלא ראיתייה ביסוד רבינו יצחק בן יהודה:

נראה להסביר את הדברים בפסוק שבו נאמר שופר בעשרת הדברות [שמות פרק כ' פסוק ט"ו] וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֶת וְאֶת הַלְפִידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הָהָר עָשָׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיַּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֶק:

ולא נאמר ששמעו את קול השופר אלא ראו.

ולא שמעתייה - פירוש לא שימעו של קול תקיעת השופר, אלא ראיתייה - ניראותו של קול תקיעת השופר, וזה היה ההמלכה במתן תורה, ואולי ביסוד רבינו יהודה בן יצחק [אבן גיאת] יש כנראה איזה פיוט שאינו בידינו כיום וכתוב בו בלשון זה טעם למלכויות, או כתיאור של מתן תורה.

ואפשר שהוא כפשוטו שכיוון לומר שבעניין זה לא שמע פירוש ממורו הזקן (הוא ר"י בר יקר) וציין שלא שמע, אלא ראה ביסוד של המורה השני, והוא מפני שארבע דפים קודם [בדף כ"ח ע"א] כתב רש"י בד"ה התוקע לשיר. לשורר ולזמר כך שמעתי מפי מורי הזקן וביסודו של מורי רבי יצחק בן יהודה ראיתי התוקע לשד להבריה רוח רעה מעליו:

ובלשונות דומים בעוד מקומות מביא רש"י שתי רבותיו אלו:

[בסוכה דף לה ע"ב] תני רבי יצחק בר אלעזר נטלה בוכנתו. במתניתיה הוה תני להאי נטלה פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא זה לשון מורי הזקן רבינו יעקב אבל רבינו יצחק הלוי היה מפרש פטמתו ועוקצו שניהם בזנב עוקצו שניטל העץ מה שחוץ לגומא שבאתרוג כשר פטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני רבי יצחק בר אלעזר נטלה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא ולשון רבינו יעקב נראה לי שלא מצינו בכל מקום פטמא עוקץ:

[ובגיטין דף נט ע"א] נתפרדה חבילה. נפסק הקשר איבד הלוי את כבודו בשביל חבילתו הנפרדת ואינו קורא כלל כך אמר מורי הזקן ומורי ר' יצחק בן יהודה וכן סידר רב עמרם אבל מתלמידי מורי רבי יצחק הלוי שמעתי משמו שאין סדר לדבר להקדים לוי לישראל ומי שירצה יקדים:

[ובדף פב ע"א] א"ל כו' כבן ננס: כן הוא עיקרה של סוגיא זו ולא שמעתייה כן אלא כביאורה בקונטרס מורי הזקן:

ובערכין דף יב ע"ב - כתב רש"י בד"ה צא מהן שבע שכיבשו וכו' ... כך שמעתי והרבה תשובות בדבר ... וכך מצאתי בסדר עולם ... כך הבנתי מלבי וישרה בעיני אבל לא שמעתייה ואחרי כן מצאתי ספר ישן מוגה שכתוב בו כן והודעתיו לרבותי וישרה בעיניהם:

ואפשר אכן רש"י מדקדק לומר רק מה שמע ממש מרבותיו, וכפי דאיתא במסכת סוכה [דף כח ע"ב] ת"ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה שתים עשרה אמר להם שמעתי שמונה עשר אמר להם לא שמעתי ר' יוסי

בר' יהודה אומר חילוף הדברים שמונה עשר אמר להם שמעתי שנים עשרה אמר להם לא שמעתי **אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה** אמר להם **הזקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי** מימי לא קדמני אדם בבית המדרש ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי ולא שחתי שיחת חולין **ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם** אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי מימיו לא שח שיחת חולין ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא קדמו אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא הרהר במבואות המטונפות ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו **ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם** וכו'

וברש"י **הזקתוני**. כלומר תזקיקוני לומר דבר כו' אגיד לכם את מדותי וזו אחת מהן: **שיחת חולין**. דברי הבאי ושחוק כלומר מה שספק בידי לא מפני (שטרחת) בכל אלה ואי אפשר שאמרו רבותי דבר בבית המדרש ולא שמעתי ומה שלא שמעתי לא אומר שכך היא מדתי:

על פי האמור כאן ומה שכתב רש"י בערכין, שאף אחר שמצא בספר ישן מוגה ביקש הסכמה מרבותיו וישרה בעיניו, על כן כאן כתב שלא שמע אלא ראה כתוב, וזה פחות משמועה כי אולי הספר אינו מוגה.

ובכל זאת קצת תימא מדוע ציין זאת שלא שמע, האם רומז בכך שאולי יש כיוון אחר לפשט, ולמה זה לא פשט מספיק טוב, שנראה שרש"י מביע כאן מורת רוח מפירוש זה, והוא מפני שלכאורה היה צריך להיות שנתנית טעם לעשרה פסוקי מלכויות כנגד עשרת הדברות, באותו משקל של כנגד עשרה מאמרות, שאין מוזכר בהם שופר, ואם כן יש סברה לומר בדיוק הפוך שלכן רב יוסף חלק ואמר טעם זה שיש בו את עניין השופר,

אמנם לפי זה לשון רש"י היה צריך להיות במשקל לשונו הקודם שבדף כ"ח - לא **שמעתי** אלא **ראיתי**, בלשון זכר, ולא - **ראיתי** שמעתי, בלשון נקיבה, כפי שמצאנו שרש"י נוקט בלשון זה, כשמדבר על פירושה של סוגיא בכללותה וכדו' וכפי שהובא לעיל מגיטין פב, ובעוד מקומות.

ועל כן אפשר שרש"י שינה בלשונו לתת **משמעות כפולה לדברים**, הן כפשוטם, שלא שמע מפורש מרבותיו אלא ראה, והן להשלים הפירוש העולה מדבריו שנקט בלשון נקיבה שהכוונה על קול תקיעת השופר במתן תורה, שלא כתיב ביה שנשמע אלא שנראה, ובזה יובן למה רב יוסף חלק, וזה נרמז גם בלשון רש"י שהיה לו לומר דכתיב בהו (נמי) שופר, והתוספת **נמי**, מראה שיש פה גם עניין נוסף יותר על עשרה המאמרות, שבהם לא מוזכר שופר, והאמירה כנגד קול, והם ההמלכה הראשונה בעולם בריאת העולם, ואח"כ הייתה המלכה נוספת בשעת מתן תורה, תכלית בריאת העולם, ובענין זה של עשרת הדברות כתוב **שופר**, ועל פי דברים אלו מתחדשת כאן חלוקה חדשה לשלוש באופן זה, מלכויות - תקיעת שופר נראית, **ראייה**, זכרונות - זכרון התקיעה לא שמיעה ולא ראייה, **מחשבה**, שופרות - תקיעת שופר הנשמעת, **שמיעה**.

הערות והארות וקושיות ודיוקים ברש"י התקבלו בברכה, אהרן פרנקל-תאומים

8781292@gmail.com